

АНОТАЦІЯ

Надвірнянський Ю.Р. Оцінювання і активізація торговельно-економічних відносин України і ЄС. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 05 – “Соціальні та поведінкові науки” за спеціальністю 051 “Економіка”. – Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Івано-Франківськ, 2023.

У дисертації запропоновані теоретико-методологічні засади і практичні рекомендації щодо оцінювання стану та активізації торговельно-економічних відносин України і ЄС.

Вдосконалено вербальну модель системного трактування змісту найважливіших теорій міжнародного обміну. Встановлено, що кожна з цих теорій зосереджувалася на певних особливостях європейської інтеграції та залежала від уявлень про структуру, склад і повноваження європейських профспілок і керівних органів. Науковий дискурс теорій європейської інтеграції показав, що європейська інтеграція отримує різні оцінки та розглядається з різних політичних, економічних та інституційних позицій, що ускладнює питання про майбутнє Європейського Союзу.

Аналіз еволюційного розвитку Європейського Союзу дозволив підтвердити, що двигуном інтеграції розглядається принцип «переливу», згідно з яким інтеграція одного елемента економічної системи неминуче призводить до необхідності інтеграції інших. Таким чином, пізнання теорій міжнародного обміну допомогло зрозуміти явища, що відбуваються у світовій економіці. А знання допомогли приймати рішення щодо формулювання орієнтирів економічної взаємодії.

Проведений аналіз показав, що на даний час використовуються різні підходи до класифікації співробітництва України та Європейського Союзу. Якщо оцінювати вплив євроінтеграційних настроїв на економічну співпрацю

між Україною та Європейським Союзом, то слід зазначити, що ідея об'єднаної Європи постійно підтримується та має вагоме значення з точки зору економіки, політики та безпеки. Вони базуються на торговельно-економічних зв'язках, а їх розширення вимагає зниження та ліквідації митних бар'єрів, інтеграції нормативів і стандартів.

Набули подальшого розвитку концептуальні основи дослідження розвитку торговельно-економічних відносин України та ЄС через обґрунтування комплексу спеціалізованих заходів з оптимізації потенціалу розвитку двосторонніх торговельно-економічних відносин.

На жаль, на даному етапі євроінтеграційного процесу, незважаючи на певні офіційні досягнення, Україна не повною мірою використала можливості союзної програми, основні напрямки реалізації євроінтеграційних пріоритетів не підлягали належному контролю. Недостатній контроль за виконанням сторонами взятих на себе зобов'язань. Відповідно, сторони вирішили усунути таку прогалину та запровадити ефективні механізми контролю за досягненням поставлених цілей разом із затвердженням переліку завдань.

Вдосконалено процедуру оцінювання розмірів і динаміки товарообігу України і ЄС, а також змін в географічній та товарній структурі, що дозволило виділити певні періоди трансформації української економіки щодо імпорту, експорту та торгового балансу. Власні компіляції та розрахунки на основі зібраних економічних даних дозволили спостерігати зміни у зовнішній торгівлі.

Набули подальшого розвитку науково-методичний інструментарій дослідження торговельно-економічних відносин України та ЄС, що дозволило визначити чинники та оцінити асиметричність розвитку негативного впливу на функціонування економік України та ЄС в умовах глобальної нестабільності.

Розроблено аналітичне забезпечення діагностики використання інвестиційних ресурсів, що побудовано на основі матриці аналітичних

показників, з врахуванням розвитку вітчизняного ринку, розміщенням основних транспортних магістралей між Європою та Азією, розвитком інфраструктури, залученням дешевої кваліфікованої робочої сили.

Отже, ЄС є основним торговим та інвестиційним партнером України, і тому важливо сприяти розвитку співпраці з ним. Пріоритетними напрямками збільшення товарообігу України з Європейським Союзом є: розширення доступу українських товарів на європейські ринки; проникнення та зміцнення позицій місцевих виробників на зовнішніх ринках товарів і послуг; посилення конкурентоспроможності шляхом підвищення якості української продукції; підтримувати національних виробників шляхом вдосконалення міжнародної правової системи для захисту їхніх інтересів; усунення існуючих торгових бар'єрів і поглиблення промислової кооперації.

Встановлено, що в результаті гармонізації регуляторних стандартів, вимог і практик між Україною та ЄС створюються регуляторні зміни та нетарифні бар'єри в торгівлі, а також витрати українських експортерів при постачанні до ЄС. Крім того, завдяки гармонізації нетарифних заходів (вимог до товарів, вимог до стандартів) українські експортери можуть підвищити конкурентоспроможність на ринку ЄС, внутрішньому ринку та ринках третіх країн, а отже, збільшити експорт на ці ринки.

Довгостроковий розвиток торговельних та інвестиційних відносин з ЄС є пріоритетом зовнішньоекономічної політики України, оскільки співпраця між Україною та державами-членами ЄС сприяє збільшенню обсягів торгівлі та інвестицій між двома сторонами. Проте для активізації торгово-інвестиційного співробітництва необхідно вдосконалити нормативно-правову базу у сфері торгівлі та інвестицій; наближення ділового та інвестиційного середовища України до рівня ЄС; сприяти захисту прав експортерів та інвесторів товарів і послуг на державному рівні; підтримувати національних виробників шляхом вдосконалення міжнародно-правової бази для захисту їхніх інтересів; зменшення існуючих бар'єрів і поглиблення промислової кооперації.

Вивчення особливостей ефективного використання всіх можливостей економічного співробітництва між Україною та ЄС у сфері інвестиційної діяльності слід розглядати як важливу частину зусиль щодо вдосконалення засобів реалізації економічних реформ в Україні. Оскільки іноземні інвестиції виступають індикатором існування глобального економічного простору, зрозуміло, що інвестиційне співробітництво України та ЄС не може уникнути впливу процесів трансформації сучасної світової економіки, зокрема глобальної рецесії через світову кризу.

Таким чином, вдосконалено методичний підхід оцінки впливу зовнішньої торгівлі на національну економіку, який виконує перетворювальну функцію (зміна структури валового внутрішнього продукту), ефективну (підвищення ефективності управління) та ресурсогенеруючу (вплив на розмір і динаміку валового внутрішнього продукту), що дає змогу оцінити інструменти торговельної політики, а також міжнародну конкурентоспроможність.

Розроблено модель дослідження просторової структури торговельно-економічних відносин з використанням гравітаційної моделі, яка на відміну від існуючих, дає змогу спрогнозувати нову структуру ринку.

Аналіз торговельних відносин між групою країн проведено, окрім відносно простих макроекономічних показників, таких як експорт, імпорт, чистий експорт або ступінь відкритості економіки, також за допомогою показників сили залучення та відволікання в комерційні відносини.

Набули подальшого розвитку науково-методичні обґрунтування взаємозалежності між експортом та імпортом України з ЄС з використанням макроекономічного багатofакторного аналізу, що дозволило виявити найвпливовіші товарні позиції з експорту вітчизняних товарів, а також з імпорту товарів до України та їх прогностичні значення на перспективу.

Таким чином, розроблено організаційно-економічні засади дослідження розвитку торговельно-економічних відносин Україна-ЄС через розробку механізму оптимізації цих відносин, що обґрунтовується певними

засобами, чинниками і заходами оптимізації, що узгоджується зі стратегічними напрямками розвитку України.

Ключові слова: торговельно-економічні відносини, економічне співробітництво, Україна-ЄС, глобалізація, експорт, імпорт, інвестиційна політика, міжнародна торгівля, гравітаційна модель.

SUMMARY

Nadvirnyanskyi Y.R. Assessment and activation of trade and economic relations between Ukraine and the EU. – Qualification scientific work on the rights of a manuscript.

Thesis for the degree of Doctor of Philosophy in the field of knowledge 05 – “Social and Behavioral Sciences” in the specialty 051 – “Economics”. – Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, 2023.

The dissertation offers theoretical and methodological principles and practical recommendations for assessing the state and activation of trade and economic relations between Ukraine and the EU.

The verbal model of the systematic interpretation of the content of the most important theories of international exchange has been improved. It was established that each of these theories focused on certain features of European integration and depended on ideas about the structure, composition and powers of European trade unions and governing bodies. The scientific discourse of theories of European integration has shown, that European integration receives different assessments and is considered from different political, economic and institutional positions, which complicates the question of the future of the European Union.

The analysis of the evolutionary development of the European Union made it possible to confirm that the principle of "overflow" is considered the engine of integration, according to which the integration of one element of the economic system inevitably leads to the need for the integration of others. Thus, knowledge of the theories of international exchange helped to understand the phenomena

occurring in the world economy. And the knowledge helped to make decisions regarding the formulation of guidelines for economic interaction.

The conducted analysis showed that currently different approaches to the classification of cooperation between Ukraine and the European Union are used. If we evaluate the impact of European integration sentiments on the economic cooperation between Ukraine and the European Union, it should be noted that the idea of a united Europe is constantly supported and has significant importance from the point of view of economy, politics and security. They are based on trade and economic ties, and their expansion requires the reduction and elimination of customs barriers, integration of regulations and standards.

The conceptual foundations of the study of the development of trade and economic relations between Ukraine and the EU have gained further development through the justification of a complex of specialized measures to optimize the development potential of bilateral trade and economic relations.

Unfortunately, at this stage of the European integration process, despite certain official achievements, Ukraine did not fully use the opportunities of the Union program, the main areas of implementation of European integration priorities were not subject to proper control. Insufficient control over the fulfillment of the obligations undertaken by the parties. Accordingly, the parties decided to eliminate such a gap and introduce effective mechanisms for monitoring the achievement of the set goals along with the approval of the list of tasks.

The procedure for assessing the size and dynamics of trade between Ukraine and the EU, as well as changes in the geographic and commodity structure, has been improved, which made it possible to identify certain periods of transformation of the Ukrainian economy in terms of imports, exports, and the trade balance. Our own compilations and calculations based on collected economic data made it possible to observe changes in foreign trade.

The scientific and methodological toolkit of the study of the trade and economic relations of Ukraine and the EU gained further development, which made it possible to determine the factors and assess the asymmetric development

of the negative impact on the functioning of the economies of Ukraine and the EU in conditions of global instability.

Analytical support for the diagnosis of the use of investment resources has been developed, which is built on the basis of a matrix of analytical indicators, taking into account the development of the domestic market, the placement of the main transport highways between Europe and Asia, the development of infrastructure, and the involvement of cheap qualified labor.

Therefore, the EU is the main trade and investment partner of Ukraine, and therefore it is important to promote the development of cooperation with it. The priority directions for increasing Ukraine's trade with the European Union are: expanding the access of Ukrainian goods to European markets; penetration and strengthening of the positions of local producers in foreign markets of goods and services; strengthening competitiveness by improving the quality of Ukrainian products; support national producers by improving the international legal system to protect their interests; elimination of existing trade barriers and deepening of industrial cooperation.

It has been established that as a result of the harmonization of regulatory standards, requirements and practices between Ukraine and the EU, regulatory changes and non-tariff barriers in trade, as well as the costs of Ukrainian exporters when supplying to the EU, are created. In addition, due to the harmonization of non-tariff measures (requirements for goods, requirements for standards), Ukrainian exporters can increase their competitiveness on the EU market, the domestic market and the markets of third countries, and therefore increase exports to these markets.

The long-term development of trade and investment relations with the EU is a priority of Ukraine's foreign economic policy because the cooperation between Ukraine and the EU member states contributes to the increase in the volume of trade and investment between the two parties. However, in order to intensify trade and investment cooperation, it is necessary to improve the legal framework in the field of trade and investment; bringing Ukraine's business and investment

environment closer to the EU level; promote the protection of the rights of exporters and investors of goods and services at the state level; support national producers by improving the international legal framework to protect their interests; reduction of existing barriers and deepening of industrial cooperation.

Studying the features of the effective use of all opportunities for economic cooperation between Ukraine and the EU in the field of investment activity should be considered as an important part of efforts to improve the means of implementing economic reforms in Ukraine. Since foreign investments act as an indicator of the existence of the global economic space, it is clear that the investment cooperation of Ukraine and the EU cannot avoid the influence of the processes of transformation of the modern world economy, in particular, the global recession due to the global crisis.

Thus, a methodical approach to assessing the impact of foreign trade on the national economy has been improved, which performs a transformative function (change in the structure of the gross domestic product), effective (increasing management efficiency) and resource-generating (influence on the size and dynamics of the gross domestic product), which makes it possible to evaluate tools trade policy, as well as international competitiveness.

A model for the study of the spatial structure of trade and economic relations using a gravity model has been developed, which, unlike the existing ones, makes it possible to predict a new market structure.

The analysis of trade relations between a group of countries was carried out, in addition to relatively simple macroeconomic indicators, such as exports, imports, net exports or the degree of openness of the economy, also using indicators of the power of attraction and distraction in commercial relations.

The scientific and methodical substantiation of the interdependence between the export and import of Ukraine from the EU with the use of macroeconomic multifactorial analysis has gained further development, which made it possible to identify the most influential commodity positions from the export of domestic

goods, as well as from the import of goods to Ukraine and their forecast values for the future.

Thus, the organizational and economic principles of the study of the development of trade and economic relations between Ukraine and the EU have been developed through the development of a mechanism for the optimization of these relations, which is justified by certain means, factors and measures of optimization, which is consistent with the strategic directions of the development of Ukraine.

Keywords: trade and economic relations, economic cooperation, Ukraine-EU, globalization, export, import, investment policy, international trade, gravity model.